

IBRIS

Editor: Vasile Burlui

Redactare: Ianuarie-Raul Iordăchiță

Tehnoredactare: Iuliana Bubuianu

Coperta: Iuliana Bubuianu

We know
books

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

NEGULESCU, P.P

Destinul omenirii / P.P. Negulescu ; pref. de Oana Șerban. - Iași : Cartea Românească Educațional, 2023-

4 vol.

ISBN 978-606-057-276-3

Vol. 2. - 2023. - ISBN 978-606-057-278-7

I. Șerban, Oana (pref.)

1

P.P. NEGULESCU

DESTINUL OMENIRII

VOLUMUL II

Grupul Editorial Cartea Românească Educațional
Copyright © Editura Cartea Românească Educațional,
Iași – 2023

Adresa: IAȘI, Bd Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 2 – 700124.

www.ecredu.ro

Cartea Românească
EDUCAȚIONAL

UMANITATE ÎN CULORI SAU O ALTĂ FORMĂ DE PESIMISM

Studiu introductiv, *Destinul omenirii*, Volumul II

I. Uniformizare și dezindividualizare: fericirea, condiționată de conformitatea rasială?

Sunt puține preocupările din sfera filosofiei românești care încearcă să deconstruiască implicațiile rasei pentru scena politică a secolului XX, iar acolo unde există, ele sunt destul de modeste și axate exclusiv asupra așa-numitei *chestiuni evreiești*. Ne șochează poate atitudinea antisemită eminesciană din paginile gazetelor secolului trecut, tot așa cum, la nivelul filosofiei europene, *Caietele negre* ale unui Heidegger pledând pentru autenticitate și rezistența în fața rațiunii instrumentale apasă greu pe conștiința partizanilor săi într-ale fenomenologiei. P.P. Negulescu așază dimensiunea rasială a umanității la nivelul genealogiei progresului și destinului omenirii, observând că rasa a fost dintotdeauna pretext pentru ostilitate ideologică. Deși ne-am fi așteptat ca studiul său de caz să reia chestiunea evreiască din mijlocul națiunii germane, vedem că punctul de plecare constă într-o critică la adresa bolșevismului, care l-a făcut pe Gide să exclame că Europa timpului său e cea în care „fericirea tuturor nu se poate realiza decât în dauna fiecăruia” și numai „dezindividualizând pe fiecare”. Din Rusia răsăritului creștin, în mod paradoxal – a unui teritoriu marcat constitutiv de sarcina deontologică a iubirii aproapelui – apare lozincă bolșevică a hedonismului politic de la începutul secolului XX: „spre a fi fericit, fiecare trebuie să fie conform”.

Contractul social atârnă de uniformizare: și poate tocmai de aceea, dezvoltarea inteligențelor este pusă în pericol. Orice formă de progres intelectual presupune dreptul la diferență, pe care bolșevismul l-a refuzat îndelung. Mai mult, pentru că uniformizarea trebuie accelerată, soluția atârnă de înlăturarea intimității religioase și de negarea vieții spirituale, pe care Negulescu o recuperează pe urmele lui Loisy ca ingredient al unui altfel de test al umanității europene. Singura care pare că prețuiește imparțialitatea în aceste timpuri este

știința, al cărei elan e tot mai reformist și mai progresist.

Schimbând busola totalitarismului european, Negulescu migrează în această cartografiere mentală a terorii născută sub zodia rasei pe versantul fascist care face din Italia sursa unei alte politici a corpurilor, perfecționată de poliție, spionaj, durere, toate îmbrăcate, pe rând, în cămășile ale sau negre ale puterii. Cu Mussolini, Hitler și Lenin, Europa și-a găsit, în forme diferite, e adevărat, noi profeți, pentru că fiecare dintre regimurile lor politice s-au insinuat, în numele unei lumi în care singura dreptate aparține statului, în „religii”, cu mentalități mistice care fac din lideri politici guvernatori mesianici ai lumii noi – Negulescu observă, *en passant*, citându-l pe Luigi Sturzo, că până și Mussolini, despre care se știa că a debarcat la Roma cu un *sleeping-car*, a ales să își înceapă marșul călare, ca pe timpurile gloriei conducătorilor Romei antice. Totuși, ideologiile totalitare ale veacului trecut au avut nuanțe destul de diferite referitoare la subordonarea individului în fața statului: fascismul susține că subordonarea nu este anulare, ci dimpotrivă, statul se activează într-o vocație protecționistă față de individ care trebuie să își păstreze personalitatea, adaptând-o interesului societății naționale realizabilă în stat.

Problema e, avertizează Negulescu, că în această laudabilă logică – aparent – statul e reductibil la un singur partid – ceea ce presupune, *ab initio*, un raport exclusiv de autoritate și dominație.

Cât timp însă poate un popor să îndure un conformism unitar? Depinde de preț și, vom spune, aproape antropologic, depinde de gradul de anduranță, care este întotdeauna un construct înnăscut. Depinde, însă, și de ce pare că pierde o societate, câștigând un bine provizoriu. În Germania nazistă nimeni nu putea să îi reproșeze lui Hitler că nu a împlinit o conștiință națională, dar orice ființă cu un simț al moralei nealterat înțelegea că tot ce câștigă Germania în granițe pierde în materie de „finețe culturală”. Mai multă putere, mai puțină inteligență. Mai multă fermitate politică, mai multă alienare socială.

II. *Asia can underlive Europe*. Când a început rasismul să sune discriminator în Europa?

Orice regim totalitar și-a pierdut din elan odată ce masele au început să se personalizeze, să devină un public, adică să aibă acces la educație. Pe de altă parte însă, uniformizarea a presupus și unul dintre pilonii centrali ai crizei Europei. De ce? Pentru că asta înseamnă un conformism total, care suprimă chiar și diferențele rasiale. Negulescu

amintește un element aproape „intraductibil” dintr-o lucrare a lui Lafcadio Hearn, care evocă o oarecare competiție rasială: *Asia can underlive Europe*. „Cel mai sărac iese deasupra” în „rivalități fără milă”, avertizează filosoful român. Cu alte cuvinte, nu cei mai rafinați în maniere ideologice vor câștiga, ci cei care au un grad de rezistență mai mare, au trăit mai mult timp în austeritate și se pot adapta la orice derapaj continental. Partidele au format doctrine din standarde de viață, profesionalizate și uniformizate până la depersonalizare. Astfel, comunitățile lor de apartenență au uitat ceea ce era un reflex cultural, *primum vivere*, o formă gregară a faptului de a fi în lume, de care Europa s-a atins în numele perfecționării unor libertăți individuale și de care Asia nu s-a molipsit nici până acum. E un *clash* de mentalități, așa cum îl schițase Malraux în *Tentația Occidentului*: unele orașe servesc ca să domine, altele pur și simplu luptă ca să supraviețuiască. „Barbaria nu e mai puțin barbară, e puternică”. Și tocmai de aceea, comunismul chinez nu avea să fie mai puțin puternic, față de fascismul sau nazismul european, singura diferență fiind că Asia se uniformizează pentru rezistență, Europa se conformează totalitar pentru dominație.

Dar să ne întoarcem la chestiunea biologică a individualității și diferențelor. De ce această uniformizare, în oricare dintre sensurile ei, a presupus un purism care condiționa, în teorie, capacitatea creatoare a unei societăți? Rasismul e de-a dreptul paradoxal în condițiile în care, istoric vorbind, experiența arată că cele mai prolifiche civilizații apar după amestecul profund de rase foarte diferite – a dovedit-o Charles Nicolle, iar Negulescu îi dă dreptate, privind, de pildă, spre egipteni. La polul opus, grecii doriene au refuzat amestecul și au fost primii care au colapsat civilizațional, deci intelectual. Mai mult, pare că fiind dovedită slăbiciunea fizică a rasei albe, amestecul cu alte rase era considerat un deziderat necesar la nivelul Europei. Însă inegalitatea raselor devine tot mai vizibilă și argumentată, problema unei stări ideale devine un pretext tot mai fertil pentru *clashul* rasial, iar problema elitelor culturale și a geniului artistic așteptă și confirmări antropologice.

Teza utilității încrucișărilor de rase – promovată intens de Chamberlain, mai ales în Germania – a pus un semn de întrebare genezei culturii, selecției naturale, naturalismului de tip Wallace. Cumva, rasismul devine discriminator abia atunci când în creuzetul acestor teorii apare curentul potrivit căruia deși avantajul ar fi fost fizic pentru rasa alba în urma amestecului, celelalte rase nu ar fi

dobândit niciodată o desăvârșire intelectuală – ar fi putut împrumuta avantajul capitalului genetic, dar nu ar fi putut progresa intelectual niciodată. Așa încât, pe măsură ce tehnologia a evoluat și slăbiciunea fizică a fost compensată de tehnologie, rasismul în nuanțele lui puriste a apărut ca fiind marea cucerire la nivelul darwinismului social a Germaniei naziste.

Aceasta poate fi una dintre explicațiile pentru care rasismul a cucerit o anumită ascensiune în Europa. Concurenței dintre rase i se alătură însă, în acest peisaj îngrijorător, poziționarea unei hegemonii americane ilustrată de Muzeul Social al lui Siegfried – America de Nord propune o altă civilizație, iar Europa pare să rămână superficială pe măsură ce SUA se încheagă etnic și cultural tot mai mult. Ce e de reținut este că această robustă „împestrițatură etnică” ne arată că a nu te adapta e un semn de inferioritate, nu a te pierde printr-o diversitate tot mai largă. Aceeași americani, care susțin teza încrucișării etnice ca ameliorare rasială ajung să inspire tezele lui Weitz despre disponibilitatea către progres prin amestecare.

Problema rămâne: chiar și justificată așa, termenii inegalității se mențin, așa-zisele rase inferioare amestecându-se cu cele superioare. De la stabilizarea biologică la uniformizarea psihologică nu a mai fost decât un pas. Negulescu propune un exemplu care să ne scoată din scenariul competitiv rasial: presupunând că un copil francez e adoptat de o familie germană și crescută în statul german, întreaga lui devenire va ignora rădăcinile franțuzești. Cu alte cuvinte, „fondul organic moștenit s-ar subordona, adică la el, structurii sufletești câștigate, potrivit-și cu această măsură nouă reacțiunile lui vechi”. Pentru unii teoreticieni, aceasta ar fi „o egalitate aproximativă a dezvoltării organice”, în vreme ce un copil adus din Africa și crescut în Germania „nu ar putea ajunge la aceleași rezultate ca un copil francez, fiindcă fondul organic moștenit nu i-ar permite să asimileze în aceeași măsură hrana sufletească, cu totul neobișnuită, ce i s-ar oferi. Rasa ar intra de data asta în joc, cu un rol mai însemnat, din cauza prea marelui depărtări biologice dintre individul luat ca exemplu și colectivitatea în care ar fi pus să trăiască”. Deși formularea poate părea rasistă în sens peiorativ și discriminatoriu, Negulescu punctează că prin aceasta ceea ce vrea să corecteze este confuzia îndelungată între rasă și popor, prima fiind o componentă biologică, iar cea de-a doua una psihosociologică. Popoarele nu au numai elemente date, ci și dobândite, care afectează structuri sufletești, credințe, obiceiuri. Tocmai de

aceea Wundt avea dreptate, națiunea nu e fundamentată exclusiv pe sânge, ci și pe istorie, pe idealismul ei, pe structura ei spirituală. Când a devenit însă rasismul fatal? Negulescu răspunde: odată ce au fost avansate biologia invenției, cosmopolitanismul amestecului dintre popoare și imperativul unui purism aproape indescifrabil în absența ideologiilor de mână forte. Mai simplu spus, atunci când „omenirea se îndreptează, în mod fatal, către stabilizare și uniformizare, către mecanizare și depersonalizare, ceea ce nu va putea să nu pună capăt, mai curând sau mai târziu, progreselor ei de până acum, prin dispariția treptată și, în cele din urmă, desăvârșită, a oricărei înclinări către originalitate”. Iată de ce Negulescu nu poate fi acuzat de rasism.

Pentru Negulescu, rasismul deschide „agonia unei lumi”, împrumutând formula lui Bauer. Secolul XX a fost mai degrabă un nou Ev Mediu, care a cuprins, printr-o particulară stare de neliniște – așa cum o întrezărise mai devreme Pascal, ca fiind constitutivă societății umane – civilizațiile așa-zis progresiste și evolute. Lumea pare că a devenit o formidabilă uzină în care avantajele epistemice dobândite până atunci nu au fost înțelese și din perspectiva posibilelor lor implicații catastrofice. Iar ele au fost posibile pentru că ceea ce a scăpat din vedere omenirii secolului XX a fost sensul unui scop al existenței sale. Negulescu remarcă, ironic:

„S-ar părea, într-adevăr, că totul, în viața noastră, se învâрте în jurul acestor două obiective: o bucată de pâine și un loc la soare. Și totuși, nu este așa. Nu ne ajunge, să nu murim de foame sau de frig. Ne mai trebuie încă ceva. Ne mai trebuie o idee, să ne călăuzească sau să ne înalțe” – așa cum au fost *Drepturile Omului*, de pildă. Însă aceste „idei” au venit pe un filon politic, nu moral, *stricto sensu*. Națiunea a început să germineze ambiții dintre cele mai mesianice, civilizatorii și emancipatorii. Popoarele au început să își recalculeze mistică mesianică de care sunt capabili într-o lume în care religia are tot mai puțină autoritate și știința tot mai multă. Dar pentru că știința singură nu a fost capabilă să furnizeze și un model de spiritualitate care să compenseze robustețea religiilor, refugiul a devenit scena politică, a națiunilor, aflate în învelișul concurențial al statelor. Tocmai de aceea și nevoia de dialog dispare, fiind înlocuită cu o primitivă stare de urlat: megafoanele urlă, strada urlă, masele urlă, radiourile urlă: se urlă pentru că acesta este zgomotul lumii noi. „Omul devine mulțime” – după cum observase și Bauer – pentru că epoca noii lumi e cea a „războiului contra Eului”, subsumabil la câteva teze, pe care

le voi reda pe scurt:

1. statul nu mai e un rău necesar pentru indivizi, ci invers, pentru că statul totalitar nu poate fi compus decât din mase.
2. modelul de existență este înlocuit de subzistență.
3. comunitatea depășește individualitatea.
4. nevoile biologice și cele afective sunt reglementate de stat.
5. toate relațiile dintre indivizi aparțin statului, la schimb cu faptul că „povara și grijile libertății nu mai există pentru om” (Bauer).
6. singura viață care contează e cea publică, nu cea privată.
7. uniformizarea ideilor înseamnă birocrație.
8. absolut e numai statul, dreptul e relativ.
9. într-un stat totalitar în care nu există libertate, închisoarea nu mai e pedeapsă, pentru că nu există capital de libertate retractabil, ci obligație la un altfel de muncă.
10. statul are crizele sale sufletești – psihoze – pentru că „nu are conștiința împăcată” (Negulescu).

Ce compun aceste 10 teze? Un colaps civilizațional în care ceea ce se erodează este încrederea unui individ față de un altul într-un sistem hipercontrolat, deconcertant, cu brutalitățile și asperitățile lui. Mai mult, observă Negulescu, deconstruind multe dintre tezele lui Bauer, istoria ne arată că de cele mai multe ori popoarele evolute, civilizate, au renunțat benevol la democrație și capitalism pentru a pune capăt unor crize provizorii, morale sau financiare. Vor apărea diaspore tot mai largi, tot ca expresie a fenomenului renunțării: rușii care nu pot înlătura visul iacobin implementat cu deplinătate în Rusia aleg să trăiască în străinătate, nu să schimbe ceva în țara lor. Tocmai de aceea, ipoteza lui Spengler s-a adevărit în Rusia, acolo unde socialismul a devenit capitalismul claselor inferioare. De altfel și Negulescu se întrebă cine își mai amintește când a produs ultima dată Rusia ceva ieftin?

III. Consecințele rasismului, măsurate prin legea lui Maupertuis?

În acest peisaj geopolitic deloc simplu, Negulescu observă – mai degrabă cu înclinații sociologice și economice, decât filosofice, că popoarele tind să aleagă mai degrabă calea cea mai ușoară, pentru a obține un rezultat aparent satisfăcător pe calea progresului. O curiozitate particulară va fi vădită, în acest context, față de legea celei mai mici acțiuni, un conținut particular fizicii lui Maupertuis,

care a fost aplicat și în matematica de Euler și Lagrange. Conținutul este important pentru că prin prisma lui s-a ținut scorul acțiunilor morale în filosofie: în sfera etică, Bentham; în sfera estetică, Fechner și de Souriau; în filosofia politică, Lequier; sunt nume care justifică prin recurs la această teorie modele de libertate prin cea mai mică cheltuială de credință pentru cel mai mare rezultat. Chiar și în filosofia educației, principiul a avut ecou pentru a urmări ceea ce, până la urmă, s-a dovedit a fi o dispoziție naturală, anume, un minimum de efort investit pentru un maximum de confort. Pentru Negulescu însă, nu aceasta e definiția progresului. Dar e o explicație rațională pentru a ne dumiri de ce sunt convenabile naționalismul feroce sau tirania unor majorități parlamentare. În plan intern, ele par anumitor comunități un cost rezonabil pentru confort, nu pentru maximul de bunăstare. Același principiu va fideliza și societatea de consum: sub pretextul că producția trezește apetitul pentru consum, se va produce cu efort minimal o calitate confortabilă pentru o distribuție amplă, iar aceasta va fi suficient pentru a face din capitalism un teritoriu tot mai sălbatic.

Ajungem la paginile de reflecție ale unui Negulescu care adoptă un ton interdisciplinar pentru o problemă, să nu ne ferim să îi spunem astfel, globală. Discutăm despre criza civilizației, manifestată prin autarhie, sisteme de compensație, hegemonie industrială, deplasări progresive ale centrelor de gravitate economică ale lumii, competitivitate bancară, dezechilibre financiare mondiale. Pentru Negulescu, Paul Valéry avea dreptate: se întâmplă ca harta lumii să surprindă un elan al Japoniei contra Chinei și al SUA contra Spaniei, ceea ce produce două constructe problematice: creșterea puterii unei națiuni asiatice după model european, respectiv, primul act al unei puteri născută în Europa dar dezvoltată împotriva ei. Puterile europene locale și universalizate contribuie la o luptă inegală de dominație planetară, marcată de dorința de instruire și înarmare a populațiilor – Negulescu estimează că numai astfel cultura forței cuprinde continentul cu un elan deconstructiv, de-a dreptul „prostesc”. Pentru unii, acesta este timpul în care așa-numitul „pericol galben” va amenința bătrânul continent. Exportul occidental european a avut de suferit pe măsură ce taxele protecționiste substituie taxelor fiscale nu au mai putut proteja sistemele financiare. Era nevoie de un elan nou de resurse, în care europenii au investit pe căile Asiei. Pare că europenii au creat o industrie pe care au dat-o spre mânuire asiaticilor. Au avut un talent adaptativ formidabil, care a compensat hiatul civilizațional

dintre continente.

Remarcabilă e observația lui Negulescu: „trebuie să mai menționăm însă, printre cauzele psihologice, care măresc, pentru Europa, primejdia revoltei raselor de culoare în contră-i, ca reprezentantă prin excelență a rasei albe, încă una. Este, anume, cea pe care o relevă cu amărăciune Paul Valéry, când vorbește de distrugerea reciprocă a prestigiului națiunilor occidentale prin lupta propagandelor”. Ce înțelegem din aceasta este că adevăratul conflict intercontinental este unul care se lasă mai degrabă copleșit de tranzacționarea unor forme de capital simbolic și moral, decât material. Pentru că civilizația actuală e una a prestigiilor, a aparențelor, nu a contabilității materiale a formelor de progres. Paradoxal, afirmă Negulescu, oamenii de culoare nu au crezut niciodată că albi erau răi, iar dacă a existat o formă de dispreț, ea a fost refulată în dorința de emancipare economică și politică. Dar o revoltă a rasei galbene împotriva celei albe a fost și a rămas – exemplu rămânând anul 1904 când Japonia se întoarce împotriva Rusiei. Japonie care, câțiva ani mai târziu, câștigă favorurile Germaniei în prima conflagrație mondială, și chiar afinitatea Italiei. Asta a făcut ca în 1920, vorba doctorului Legendre, „Ceasul, pentru Europa, să fie grav”.

Consecințele rasismului sunt evaluate de către Negulescu nu științific, ci mai degrabă moral și politic. Unul dintre efectele acestui construct care a diabolizat Europa secolului XX s-a oglindit în „exagerarea orgoliului național”, accelerând apetitul pentru conflagrații mondiale și utopia raselor pure, de care Germania a fost sedusă provocând cel mai mare coșmar al omenirii, moartea industrializată din lagărele Holocaustului. O subconsecință a fost schimbarea intereselor educaționale: știm bine că în acest timp, universitățile germane excelează în două domenii, antropologia și ecologia, ambele exprimând justificări pentru un așa-zis purism administrabil raselor. Acesta a fost timpul în care rațiunea pură s-a dovedit falimentară, istoria urmând substituirea gândirii libere de către ideologii politice care adaptează știința și educația idealurilor politice. Apar noi elite – cele tolerate de Goebbels și oamenii celui de-al treilea Reich, seduse de „armele viitorului german”; Negulescu observă că între aceste paradigme toxice se declină și apariția unor „metafizicieni ai partidelor”, care măsoară „destinul” națiunii germane și datoriile ei politice. De fapt, tocmai această mesianică noțiune de destin e cea care sucește mințile naziștilor căutând refugiu justificativ în antropologie pentru o inginerie socială

de dinainte orchestrată.

Al doilea efect robust al rasismului depinde de criza civilizației, între penurie și excese: Olanda intensifică inutil activitatea din abatoare, Germania face din unt și smântână produse de piață tot mai rare, Brazilia incendiază cafeaua în surplus. (Dez)ordinea materială denotă un colaps psihologic, dublat de ceea ce majoritatea antropologilor elvețieni observă, la acel moment, ca fiind „o criză de creștere”, prin care material, societatea evoluează, dar politic, guvernarea involuează. Există un decalaj de competențe dar și un infantilism prin întârziere a creșterii, care provoacă absența solidarității, o sete de competitivitate absurdă și o oarecare regresie funcțională, așa cum o punctează Negulescu, a noilor lumi industriale.

Al treilea efect conjugă vanitatea națională cu o psihoză cronică a popoarelor cuprinse de febra expansionistă, conflict militar, apetențe imperialiste, dictatură. Consecința acestei devieri este legată de proiectarea unor noi modele de autonomie: pacificarea spiritelor va deveni, în scurt timp, o condiție a libertății. În acest timp, societățile devin tot mai tulburate de dictonul „forța creează dreptul”, care îl înfiorase pe Arhiepiscopul de Canterbury la momentul invadării Cehoslovaciei de către Germani. Oricine poate fi o victimă a Reichului, se spunea atunci, așa cum astăzi, vorba lui Adorno, ne gândim că oricând oroarea Holocaustului se poate repeta. Ceea ce trebuie cu urgență redefinit, în urma acestui tumult, este conceptul de spațiu vital, clamat de Germania. Dilema moral-politică a celei de-a doua jumătăți a secolului XX este: până unde dreptul unei națiuni la spațiul vital poate fi manifestat fără a aduce atingere spațiului vital al altor națiuni? Și tocmai pentru că această dilemă survine ca o sarcină de neîntârziat pe agenda politică a perioadei postbelice, noțiunea de destin al omenirii este recalculată: Negulescu amintește reflecțiile lui Papini despre popoarele sortite să producă unificări și pacificări ale Europei, dintre care italienii n-au lipsit niciodată. Europa se întoarce la estimări antropologice, asumând că poporului „englez îi lipsește simțul muzical, celui francez darul invențiilor tehnice, celui spaniol geniul politic” – exerciții de proiectare a unor diferențe, deloc de străine de ceea ce Nietzsche încercase în Voința de putere, măsurând geniul național al unor popoare și, anterior lui, Schopenhauer sau, mult mai în spate, Montesquieu.

Un ultim ecou al rasismului propagat prin mașinăria de stat a totalitarismului în diferite colțuri ale continentului obligă la afirmarea unei noi structuri a încrederii între națiuni. O speranță față de

depolitizarea educației nu întârzie să apară, în vreme ce noțiunea de destin devine asimilabilă progresului. Nu vom stăruia aici asupra unei oarecare dialectici a progresului civilizațional – pe care Negulescu o măsoară din Renaștere, până în timpul (pre)iluminismului Kantian și pe care o recuperează abia după încheierea conflictului mondial care a deschis scena secolului XX. Noțiunea de progres va fi dumirită în volumele următoare ale *Destinului omenirii*, printr-un rechizitoriu din care filosofia istoriei și sociologia vor fi nelipsite. Dar vom încheia această notă critică la adresa volumului de față prin a chestiona de ce Negulescu alege, în finalul acestor pagini, o reflecție scurtă declinului Occidentului, reluând jocul dintre optimism și pesimism, la nivelul metafizicii și istoriei.

Contaminat de „obscurul din Efes” și de fenomenologia „grea” a modernității timpurii, Spengler își acordează pesimismul urmând germenii gândirii lui Heraclit și scepticismul bergsonian. Măsoară „Apusul Occidentului” ca o formă de declin a cunoașterii și a vieții ca devenire a existenței. Problema nu e neapărat a unei discipline – a istoriei, de pildă, ci a unor forme de interogare ale relației dintre individ și istorie, care proclamă întotdeauna în mijlocul ei gândirea asupra finalității. Erori în proiectarea acesteia s-au tot făcut, avertizează scrupulos Negulescu: Hegel paria că scopul istoriei este recăștigarea conștiinței de sine de către rațiunea universală, înstrăinată; Nietzsche găsea că istoria trebuie să identifice un spațiu civilizațional în care modelul supraomului să poată fi implementat, toți au căzut pradă aceleiași greșeli: „au aplicat istoriei principiului cauzalității, care nu se aplică decât naturii”. Culmea, Negulescu îl sancționează pe Hegel cu propriile arme, pentru că știm că teritoriul naturii e net inferior celui ocupat de rațiune, pentru Hegel, și totuși, se pare că filosoful german ar fi aplicat principiile de acțiune ale acestei sfere „inferioare” evoluției rațiunii în istorie. Rețeta lui Negulescu e simplă și totuși pretențioasă: filosofia sănătoasă – prosperă, așadar – e cea care renunță la continuitatea cauzală și care privește culturile ca forme organice care se nasc, cresc, decad și mor, prelucrând noțiunea de destin asupra acestor „fenomene originare” ale istoriei, anume culturile însele în dezvoltarea lor. Culturile sunt, spenglerian, impenetrabile și hărăzite destrucției. Negulescu observă că tocmai de aceea, teza lui Spengler a fost foarte cunoscută dar prea puțin vehiculate printre elitele timpului său. De altfel, Occidentul nu era reductibil la o națiune și astfel, declinul său părea insuportabil, prelung și pe alocuri substituibil de

o capacitate de regenerare a civilizației, prin factori de contingentă.

Spengler a revenit la modă în timpuri în care, mai ales după Primul Război Mondial, învingșii sperau la un declin al Occidentului compus din victorioși. Catastrofa avea să vină pe rând, dar pentru toți. Patetică și irațională pentru unii, viziunea spengleriană a început să recâștige popularitatea. Însă parcă nu aceasta e soluția pe care ne-o doream sau nu aceasta părea să fie ultima reflecție pe care urma să și-o permită Negulescu în acest volum: o psihoză a uniformizării dezastrului. Dacă dialectica lucrează, atunci haosul secolului XX nu a fost altceva decât *un nouveau Moyen Âge*, vorba lui Bediaeff: crize mai mici sau mai mari, succesive și copleșitoare, pesimiste și decadente, vor tot urma. Teocrațiile medievale sunt înlocuite de naționalisme moderne sângeroase, iar „statul viitor” – observă Negulescu, „nu va mai fi o monarhie de origine divină, ci una de origine corporatistă, sindicalistă sau chiar sovietică”. Tema declinului și a destinului coabitează. Ca să te vindeci de oricare dintre ele trebuie să dobândești „gustul eternității”, ba chiar să reapeți gustul pentru utopii. Negulescu preferă să ia calea mai optimistă, a lui Spencer, asumând că instinctele destructive ale umanității se vor sfârși când instinctele anti-sociale vor fi suprimate. Faptul că progresul e o realitate circumstanțială nu e ceva nou, tot așa cum faptul că există metode failibile de cuantificare ale acestuia nu mai surprinde pe nimeni. Există civilizații barbare și acesta nu e un oximoron – pentru unii ar fi aproape un pleonasm, dacă ne uităm atent la conflictele ideologice germinate de romantismul german. Pentru că poți avea legi, norme, reguli, industrii, confort, cunoaștere, dacă nu ai o execuție a standardelor moral din spatele lor, atunci toată această morfologie teoretică sfârșește prin a fi o barbarie, adică, o civilizație lipsită de progres.

Rezoluția e simplă: nu ducem lipsă de paradigme concurente ale progresului, ci de fapte care să încline balanța într-o parte sau în alta. Pentru o istorie mai empirică, factuală, Negulescu alege tema unui nou volum al *Destinului omenirii*: pentru că progresul fără fapte e o narațiune la fel de bună ca o poveste de adormit... filosofi. Numai bună după o perioadă în care teoriile rasiale au făcut omenirea insomniacă sub teroarea secolului XX.